

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE FORMATION OF THE STATE SOCIAL GUARANTEES SYSTEM

УДК 304.42

<https://doi.org/10.32843/infrastruct48-42>**Лубкей Н.П.**

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового менеджменту та страхування
Західноукраїнський національний університет

Письменна Т.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту та страхування
Західноукраїнський національний університет

Lubkey Nadiya

West Ukrainian National University

Pysmenna Tetiana

West Ukrainian National University

У статті розглянуто еволюцію концептуальних підходів до формування системи державних соціальних гарантій. Підтверджено їх важливе значення для ефективного розвитку економіки держави та її соціальної сфери. Здійснено аналіз підходів до трактування сутності державних соціальних гарантій. Встановлено прийнятність їх отождолення із мінімально необхідними соціальними стандартами, які повинна та здатна гарантувати держава. Доведено доцільність визначення соціальних гарантій через категорію зобов'язань держави, що підкреслює її відповідальність перед громадянами. Запропоновано авторське визначення державних соціальних гарантій як законодавчо закріпленої системи зобов'язань держави з приводу задоволення соціальних потреб її громадян на рівні не нижче встановлених стандартів. Наголошено на необхідності динамічнішої уніфікації національних правових систем у частині регламентації державних соціальних гарантій.

Ключові слова: державні соціальні гарантії, соціальна політика, соціальна безпека, система соціальних гарантій, соціальний захист населення, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум.

В статье рассмотрена эволюция концептуальных подходов к формированию

системы государственных социальных гарантий. Подтверждено их важное значение для эффективного развития экономики государства и его социальной сферы. Осуществлен анализ подходов к трактовке сущности государственных социальных гарантий. Установлена приемлемость их отождествления с минимально необходимыми социальными стандартами, которые должно и способно гарантировать государство. Доказана целесообразность определения социальных гарантий через категорию обязательств государства, что подчеркивает его ответственность перед гражданами. Предложено авторское определение государственных социальных гарантий как законодательно закреплённой системы обязательств государства по поводу удовлетворения социальных потребностей его граждан на уровне не ниже установленных стандартов. Отмечена необходимость более динамичной унификации национальных правовых систем в части регламентации государственных социальных гарантий.

Ключевые слова: государственные социальные гарантии, социальная политика, социальная безопасность, система социальных гарантий, социальная защита населения, минимальная заработная плата, прожиточный минимум.

The article deals with the theoretical foundations of the state social guarantees system. Its importance for the effective development of the state's economy and its social sphere is confirmed. The main purpose of this article is to clarify the essence of state social guarantees, the placement of semantic accents in its definition, as well as the systematization of conceptual approaches to the formation of an effective system of state social guarantees. The article discusses the evolution of conceptual approaches to the formation of the state social guarantees system. In retrospect, there is a tendency to socialize economic development against the background of governments' awareness of the need to use social principles in public administration. Proponents of the social market economy concept believed that the state should provide its citizens with decent living and working conditions and state social policy should be aimed at maintaining minimum social guarantees: limiting daily working hours, regulating the work of women and children, setting minimum wages. At present almost all states have introduced to some extent international social standards into national legislation by developing and implementing a state social guarantees system. In general in the modern scientific literature there is no single comprehensive definition of the essence of the concept of "state social guarantees". The article analyzes the approaches to the interpretation of the essence of state social guarantees. The acceptability of their identification with the minimum necessary social standards is established. The state sets such minimum social standard levels that it can guarantee. The expediency of determining social guarantees through the category of obligations of the state is proved. This underscores its responsibility to citizens. The author's definition of state social guarantees as a legally established system of obligations of the state to meet the social needs of its citizens at the level not lower than the established standards is proposed. The need for more dynamic unification of national legal systems in terms of regulation of state social guarantees is emphasized.

Key words: state social guarantees, social policy, social security, social guarantees system, social protection, minimum wage, subsistence level.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання кожна держава проводить соціальну політику, яка враховує поточну соціально-економічну ситуацію, спрямована на вирішення відповідних завдань та досягнення належного рівня соціальної безпеки. При цьому одним із ключових моментів реалізації державою відповідної соціальної політики є розроблення ефективної системи державних соціальних гарантій, що виступає головним орієнтиром для держави стосовно соціального забезпечення базових потреб людини у матеріальних та духовних благах. Кожна держава формує власну систему державних соціальних

гарантій, враховуючи наукові напрацювання з цього питання, міжнародні рекомендації та нормативні акти, а також рівень економічного та соціального розвитку, національні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у формування теоретичного базису соціальних гарантій зробили такі відомі зарубіжні вчені, як Дж. Бентам, Ф. Візер, Л. Ерхард, Дж. Кларк, А. Маршалл, Дж. С. Мілль, А. Мюллер-Армак, В. Ойкен, В. Петті, В. Репке, Д. Рікардо, А. Рюстов, С. Сісмонді, А. Сміт, Л. фон Штейн, Й. Шумпетер та інші. Серед вітчизняних науковців, які здійснювали дослідження теоретичних та

методологічних аспектів формування системи державних соціальних гарантій, варто відзначити: Л.І. Безтелесну, В.М. Гриньова, Я.О. Кустрю, Г.С. Лопушняк, М.О. Михальчук, М.М. Новикова, Л.В. Пивоварчук, Л.В. Шостак, В.К. Щербіну та інших.

Незважаючи на високий науковий рівень досліджень перелічених авторів, варто зазначити, що окремі аспекти формування державних соціальних гарантій залишаються дискусійними та недостатньо дослідженими. Необхідність подальших досліджень формування ефективної системи державних соціальних гарантій актуалізується також у світлі численних новітніх соціальних та економічних ризиків і викликів, що вимагають розроблення і застосування нових підходів до вирішення проблем соціальної безпеки.

Постановка завдання. Метою дослідження є з'ясування сутності державних соціальних гарантій, розстановка семантичних акцентів під час її визначення, а також систематизація концептуальних підходів до формування ефективної системи державних соціальних гарантій.

Виклад основного матеріалу дослідження. До кінця XIX ст. у країнах Європи системи державних соціальних гарантій були не сформовані. Надання соціальної допомоги потребуючим та хворим мало епізодичний характер, було безсистемним, без чітко визначених джерел фінансування, цільової аудиторії та критеріїв надання допомоги. Така соціальна допомога могла надаватися за рахунок коштів церкви, приватних осіб, добровільних фондів, місцевої або державної влади. У нормативній площині першими прототипами соціальних гарантій було визначення мінімальної величини оплати праці.

Витоками теоретичного обґрунтування формування системи державних соціальних гарантій є положення класичної школи політекономії, відомі представники якої (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Мілль) у своїх наукових дослідженнях торкалися проблем оплати праці. Класики загалом підтримували теорію прожиткового мінімуму, обґрунтовану В. Петті, згідно з якою величину заробітної плати доцільно розраховувати, виходячи із вартості засобів існування, необхідного для виживання та утримання сім'ї. Зокрема, Д. Рікардо вказував, що «все, що веде до збільшення заробітної плати, неминуче призводить до зменшення прибутку» [1, с. 172]. Проте, окремі із класиків допускали можливість збільшення заробітної плати понад фізіологічний мінімум. Так, А. Сміт зазначав, що «людина завжди повинна мати можливість існувати своєю працею, а її заробітна плата мусить бути щонайменше достатньою для її існування» [2, с. 47].

Деякі представники класичного напряму економічної теорії, зокрема Дж. С. Мілль, В. Петті та С. Сімонді, обґрунтовували доцільність надання

державою соціальної допомоги у тій чи іншій формі. Так, англійський економіст Дж. С. Мілль відстоював необхідність запровадження неоподаткованого мінімуму, що передбачає, незалежно від загального обсягу доходів працівника, звільнення від оподаткування тієї частини доходів, яка спрямовується на задоволення найнеобхідніших потреб [3, с. 35]. В. Петті наполягав на потребі збільшення державних видатків на надання допомоги сиротам та убогим, оскільки наслідки жебрацтва обходились державі в кінцевому випадку набагато дорожче [4]. Швейцарський економіст С. Сімонді відстоював необхідність проведення державою активної соціальної політики, спрямованої на реалізацію таких завдань: встановлення мінімальної заробітної плати; обмеження робочого дня; формування грошових фондів для захисту працівників на випадок безробіття, старості чи інвалідності; запровадження соціального забезпечення робітників за рахунок працедавців [5, с. 314].

Наприкінці XIX ст. представники неокласичного напряму економічної теорії (А. Маршалл, Ф. Візер, Дж. Кларк) все більшу увагу звертають на значення держави у забезпеченні належних умов життя працюючих. Австрійський вчений Ф. Візер зазначав, що держава не має допустити втрати особою доходу, що дозволяє забезпечити її особисту працездатність. Англійський економіст А. Маршалл необхідною умовою зростання суспільного добробуту визначав зростання мінімальної зарплати, яку, на його думку, слід встановлювати на рівні прожиткового мінімуму. Останній же він визначає як дохід, котрий дозволяє не тільки задовольнити мінімальні особисті потреби, але й забезпечити певний рівень якості життя, що передбачає наявність відповідного житла, можливість здобуття освіти, достатньо вільного часу для відпочинку та самореалізації. Вчений вказував, що важлива роль в забезпеченні належних умов життя відводиться державі, котра повинна спрямовувати на такі цілі кошти від оподаткування землі [6].

Вперше поняття «соціальні гарантії» у його сучасному значенні починають застосовувати у Німеччині на початку XX ст. Наукове обґрунтування цього терміна сформувалося під впливом наукових доробок англійського філософа Дж. Бентама [7, с. 321], німецького економіста

В. Ойкена [8, с. 187], а також німецьких неолібералів, прихильників концепції соціальної ринкової економіки Л. Ерхарда, А. Мюллера-Армака, В. Репке та А. Рюстова [9, с. 160]. Усі ці вчені вважали, що держава повинна забезпечити своїм громадянам гідні умови життя та праці, а державна соціальна політика має спрямовуватися на дотримання мінімальних соціальних гарантій (обмеження щоденного робочого часу, регламентацію праці жінок і дітей, встановлення мінімальної

заробітної плати). Один із творців теорії соціальної держави Л. фон Штейн вказував на обов'язок держави підтримувати рівність у правах для різних суспільних класів та сприяти економічному і суспільному прогресу усіх її громадян, «адже у кінцевому підсумку розвиток одного є умовою розвитку іншого, і саме в цьому сенсі йдеться про соціальну державу» [10, с. 525].

Саме на початку ХХ ст. як відповідь на загострення соціальних протиріч та конфліктів у європейських країнах формуються системи соціальних гарантій із певною організаційною структурою, що передбачає законодавче закріплення соціальних норм та нормативів і надання відповідним верствам населення соціальної допомоги та деяких соціальних послуг (безкоштовне лікування та освіта).

Впродовж ХХ ст. паралельно із розвитком та ускладненням систем державних соціальних гарантій відбувається і розвиток теорії соціальної держави, представники якої під впливом нових криз та викликів переосмислюють її основні тези та постулати стосовно ролі держави як катализатора соціального розвитку, а також методів та міри впливу на нього.

Цікавим є твердження Й. Шумпетера стосовно еволюційної соціалізації економіки, який зазначив, що «капіталістична система не загине від економічного краху, проте сам її успіх підриває суспільні інститути, що її захищають, і неминуче створить умови, у яких вона не зможе вижити та поступиться місцем соціалізму» [11, с. 439]. Ми підтримуємо твердження про те, що у ретроспективі відстежується тенденція до соціалізації економічного розвитку на фоні усвідомлення урядами необхідності використання соціальних принципів у державному управлінні.

Сьогодні практично усі держави застосовують на практиці міжнародні соціальні стандарти, імплементуючи їх тією чи іншою мірою у національне законодавство шляхом розроблення та впровадження системи державних соціальних гарантій.

Загалом у сучасній науковій літературі відсутнє єдине вичерпне визначення сутності поняття «державні соціальні гарантії».

Згідно з українським законодавством державні соціальні гарантії визначено як «встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму» [12]. На нашу думку, таке визначення не повною мірою розкриває зміст поняття «державні соціальні гарантії» та зводиться у кінцевому рахунку до того, що система державних соціальних гарантій покликана забезпечити рівень доходів усіх громадян на рівні не нижчому, ніж прожитковий мінімум.

У наукових колах ведеться полеміка щодо прийнятності ототожнення державних соціальних стандартів та мінімальних соціальних стандартів. Зокрема Г.С. Лопушняк зазначає, що «соціальні стандарти повинні відображати бажаний рівень життя населення кожної країни в певний період її розвитку» [13, с. 493].

Вітчизняні дослідники Л.В. Шостак та М.О. Михальчук вказують, що прожитковий мінімум на практиці розраховують і затверджують лише у період економічних криз з метою забезпечення основних фізіологічних потреб населення, саме тому у країнах ЄС прожитковий мінімум нормативно не визначається. Натомість у певних країнах під час економічного спаду застосовується або соціальний (Литва, Білорусія, Естонія), або фізіологічний (Казахстан, Росія) прожитковий мінімум [14, с. 376–377].

Ми вважаємо, що застосування у визначенні державних соціальних гарантій їх ототожнення із мінімальними соціальними стандартами (прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата тощо) є допустимим та зумовлено тим, що історично міжнародні соціальні стандарти другого покоління встановлювали мінімальні показники. Але це не означає, що, встановивши певну державну соціальну гарантію, держава не має прагнути до покращення соціального становища своїх громадян та обмежує їх у цьому. Наприклад, визначений законодавчо розмір мінімальної заробітної плати не означає, що роботодавці чи працівники мають орієнтуватись на цей мінімум. Рівень заробітної плати конкретного працівника може бути у десятки разів вищий. Але встановлена законом мінімальна заробітна плата є певною гарантією для кожного працюючого, що винагорода за його працю не буде надто мізерною.

Низка вчених визначають державні соціальні гарантії як сукупність або систему засобів (матеріальних, юридичних тощо), які забезпечують реалізацію конституційних прав громадян, соціальних потреб на рівні не нижчому від встановлених законодавством норм [13, с. 497; 15; 16, с. 13]. Вважаємо, що хоча ця дефініція і досить вдало розкриває сутність досліджуваного поняття, проте державні соціальні гарантії насамперед є зобов'язаннями держави. У разі визначення соціальних гарантій як обов'язків держави робиться акцент на відповідальності держави перед громадянами щодо дотримання нею взятих на себе зобов'язань.

Науковці В.М. Гриньова та М.М. Новикова під державними соціальними гарантіями розуміють «систему обов'язків держави перед своїми громадянами стосовно задоволення їхніх соціальних потреб» [17, с. 345]. Загалом погоджуючись із цим визначенням, слід відзначити, що воно є надто лаконічним та потребує конкретизації та доповнення.

Виходячи із вищевикладеного, вважаємо, що державні соціальні гарантії – це законодавчо закріплена система зобов'язань держави з приводу задоволення соціальних потреб її громадян на рівні не нижче встановлених стандартів. Фактично ж державні гарантії є тим мінімумом, який держава може гарантувати усім членам суспільства, виходячи із економічної та політичної ситуації, а також із своїх можливостей.

На сучасному етапі національні системи державних соціальних гарантії побудовані на основі міжнародних соціальних стандартів, які регламентуються низкою міжнародних правових актів, центральне місце серед яких займають: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.); Європейська соціальна хартія (переглянута) (1996 р.); Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) (1990 р.); конвенції Міжнародної організації праці тощо.

У міжнародній практиці до числа основних державних соціальних гарантії зазвичай включають: мінімальний розмір заробітної плати, мінімальний розмір пенсії, розміри державної соціальної допомоги, неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Національними нормативними актами може бути обумовлено, що державні соціальні гарантії, котрі виступають основним джерелом доходів громадян, не можуть бути меншими, ніж законодавчо визначений прожитковий мінімум. При цьому для визначення прожиткового мінімуму, що відображає вартісну оцінку споживчого кошика, у який входять мінімальні набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, необхідних для забезпечення нормального функціонування організму людини та задоволення її основних соціальних і культурних потреб, у різних країнах використовуються різні підходи.

На нашу думку, значні відмінності у рівні державних соціальних гарантії в різних країнах, що зумовлені низкою об'єктивних та суб'єктивних причин, виявляють значний пласт проблем нерівномірного економічного та соціального розвитку у геополітичному вимірі. Для ефективного вирішення зазначених проблем та їх наслідків необхідно здійснювати динамічну уніфікацію національних правових систем у частині регламентації державних соціальних гарантії.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз розвитку теоретичних засад формування системи державних соціальних гарантії дає змогу стверджувати, що вони мають надзвичайно важливе соціально-економічне значення та використовуються урядами країн для згладжування соціальних конфліктів та протиріч, вирішення нагальних соціальних проблем та стимулювання економічного розвитку. На основі дослідження різних підходів до трактування сутності державних соціальних

гарантії ми дійшли висновку, що вони є законодавчо закріпленою системою зобов'язань держави щодо задоволення соціальних потреб її громадян на рівні не нижче встановлених стандартів, які держава здатна забезпечити для усіх членів суспільства, з огляду на економічну та політичну ситуацію. З метою підвищення ефективності національних систем державних соціальних гарантії потрібно пришвидшити процес їх стандартизації та уніфікації на міжнародному рівні, що зумовлює актуальність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рикардо Д. Сочинения. Т. 1. Начала политической экономии и налогового обложения. Москва : Госполитиздат, 1955. 357 с.
2. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / Перекл. з англ. О. Васильєва, М. Межевікіної, А. Малівського ; наук. ред. Є. Литвин. Київ : Port-Royal, 2001. 594 с.
3. Милль Дж. С. Основы политической экономии / Т. III. Книга V : О влиянии правительства. Москва : Прогресс, 1981. 160 с.
4. Петти В. Трактат о налогах и сборах / Библиотека экономической и деловой литературы. URL: <http://ek-lit.narod.ru/pettsod.htm> (дата звернення: 05.05.2020).
5. Історія економічних учень: підр. / за ред. В.Д. Базилевича. Київ : Знання, 2004. 1300 с.
6. Маршалл А. Принципы экономической науки / Библиотека экономической и деловой литературы. URL: <http://ek-lit.narod.ru/marsod.htm> (дата звернення: 05.05.2020).
7. Бентам И. Избранные сочинения. Т. 1. Пер. с англ. СПб, 1867. 678 с.
8. Ойкен В. Основы национальной экономии / под общ. ред. В.С. Автономова, В.П. Гутника, К. Херрманн-Пиллата. Москва : Экономика, 1996. 351 с.
9. Щербіна В.К. Соціальні стандарти і соціальні гарантії у системі вимірів рівня життя населення. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Економіка*. 2010. Вип. 10. С. 159–168.
10. Штейн Л. фон. Учение об управлении и право управления с сравнением литературы и законодательств Франции, Англии и Германии. Санкт-Петербург : А.С. Гиероглифов, 1874. 594 с. X с.
11. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. Вып. II. Москва : ЭКСМО, 2007. 864 с.
12. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення: 20.05.2020).
13. Лопушняк Г.С. Державні соціальні стандарти, гарантії та нормативи: сутнісно-проблемні аспекти. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2014. № 2. С. 491–499.
14. Шостак Л.В., Михальчук М.О. Соціальні гарантії як фінансовий чинник забезпечення рівня життя населення. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 17.

http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/63.pdf (дата звернення: 10.05.2020).

15. Кустря Я.О. Основні аспекти визначення державних соціальних гарантій. *Державне будівництво*. 2018. № 1. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2018-1/doc/5/5_4.pdf (дата звернення: 10.05.2020).

16. Безтелесна Л.І., Пивоварчук Л.В. Інституційне забезпечення реалізації соціальних гарантій держави : монографія. Київ : Кондор-Видавництво, 2017. 196 с.

17. Гриньова В.М., Новикова М.М. Державне регулювання економіки Київ : Знання, 2008. 398 с.

REFERENCES:

1. Rikardo D. (1955) *Sochineniya*. T. 1. *Nachala politicheskoy ekonomii i nalogovogo oblozheniya* [Compositions. Vol. 1. Principles of Political Economy and Taxation]. Moscow: Gospolitizdat. (in Russian)

2. Smit A. (2001) *Dobrobut nacij. Doslidzhennja pro pryrodu ta prychny dobrobutu nacij* [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations]. Kyiv: Port-Royal. (in Ukrainian)

3. Mill Dzh. S. (1981) *Osnovy politicheskoy ekonomii*. T. III. *Kniga V. O vliyanii pravitelstva* [Fundamentals of Political Economy. Vol. III. Book V. On Government Influence]. Moscow: Progress. (in Russian)

4. Petti V. (1662) *Traktat o nalogakh i sborakh* [Treatise on Taxes and Fees]. *Library of economic and business literature*. Available at: <http://ek-lit.narod.ru/pett-sod.htm> (accessed 05 April 2020).

5. Bazylevych V.D. (2004) *Istorija ekonomichnykh uchenj* [History of Economics]. Kyiv: Knowledge. (in Ukrainian)

6. Marshall A. (1890) *Printsipy ekonomicheskoy nauki* [Principles of Economics]. *Library of economic and business literature*. Available at: <http://ek-lit.narod.ru/marsod.htm> (accessed 05 April 2020).

7. Bentam I. (1867) *Izbrannye sochineniya* [Selected works]. Saint Petersburg. (in Russian)

8. Oyken V. (1996) *Osnovy natsionalnoy ekonomii* [Fundamentals of National Economy]. Moscow: Economy. (in Russian)

9. Shherbina V.K. (2010) *Socialjni standarty i socialjni gharantiji u systemi vymiriv rivnja zhyttja naselennja* [Social standards and social guarantees in the system

of measuring the living standards of the population]. *Collection of scientific works of Kharkiv National Pedagogical University named after G. Skovoroda*. Economy, vol. 10, pp. 159–168.

10. Shteyn L. (1874) *Uchenie ob upravlenii i pravo upravleniya s sravneniem literatury i zakonodatelstv Frantsii, Anglii i Germanii* [Management doctrine and management law with a comparison of the literature and legislation of France, England and Germany]. Saint Petersburg: A.S. Gieroglifov. (in Russian)

11. Shumpeter Y.A. (2007) *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya. Kapitalizm, sotsializm i demokratiya* [Economic Development Theory. Capitalism, Socialism and Democracy]. Moscow: Eksmo. (in Russian)

12. Verkhovna Rada Ukrainy (2000) *Pro derzhavni socialjni standarty ta derzhavni socialjni gharantiji* [About state social standards and state social guarantees]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (accessed 20 April 2020).

13. Lopushnjak Gh.S. (2014) *Derzhavni socialjni standarty, gharantiji ta normatyvy: sutnisno-problemni aspekty* [State social standards, guarantees and norms: essential and problematic aspects]. *Social and labor relations: theory and practice*, no. 2, pp. 491–499. (in Ukrainian)

14. Shostak L.V., Mykhaljchuk M.O. (2018) *Socialjni gharantiji yak finansovij chynnyk zabezpechennja rivnja zhyttja naselennja* [Social guarantees as a financial factor in ensuring the living standards of the population] *Market infrastructure*, vol. 17. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/63.pdf (accessed 10 April 2020).

15. Kustrja Ja.O. (2018) *Osnovni aspekty vyznachenja derzhavnykh socialjnykh gharantij* [The main aspects of determining state social guarantees]. *State building*, no.1. Available at: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2018-1/doc/5/5_4.pdf (accessed 10 April 2020).

16. Beztelesna L.I., Pyvovarchuk L.V. (2017) *Instyucijne zabezpechennja realizaciji socialjnykh gharantij derzhavy* [Institutional support for the implementation of social guarantees of the state]. Kyiv: Condor. (in Ukrainian)

17. Ghrynjova V.M., Novykova M.M. (2008) *Derzhavne rehuljuvannja ekonomiky* [State regulation of Economy]. Kyiv: Knowledge. (in Ukrainian)